

תנועת נוער תורנית "ישרון" בצרפת – תרפ"ו (1926) / תש"ל (1970)

להלן ראייה פרספקטיבית של פעילות של תנועת נוער תורנית ישרון. נעזרתי בדפים ארכיונאיים, באתר יהדות אלזס-לורין ובזכרונות אישיים כחניך תנועת נוער ישרון בוישי, בהזכרה בסניף ישרון בסטרסבורג ובמחנות הקיץ של תנועת הנוער ישרון. החומר מוקדש לע"נ אשתי יקירתי מרים ע"ה אשר היתה שותפה מלאה עמי גם בישרון עד עלייתנו לקבוצ שעלבים אחרי חגי תשרי תשט"ז.

משה אורן, קבוצ שעלבים

1. עד מלחמת העולם השנייה – תרפ"ו (1926) / ת"ש (1940).

- תנועת הנוער ישרון נוסדה בק"ק עץ חיים החרדית בסטרסבורג על ידי בני הקהילה והנהגה רוחנית של הרב רוברט ברונשוויג זצ"ל. המטרות: לדאוג לבילוי נאות – משחקי כדור רגל וארגון טיולים. מהר נהפך לתנועת נוער לבנים ולבנות אשר שמה לעצמה מטרה של לימוד תורה וחינוך – עונג שבת, מחנות קיץ וסמינרים של לימוד תורני.
- נערכו סמינרים למדריכים עם תכניות רוחניות יחד עם תנועת הנוער של אגודת ישראל של ציריך (שויצריה), בהשתתפות פעילה של הרבנים ברונשוויג ומונק, ד"ר הרמן.
- בשנת תרצ"ה (1935) תנועת ישרון החליטה להצטרף לאגודת ישראל. נשיא התנועה יעקב כהן (jacques (bo) cohn) אף השתתף בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל. אז הוחלט על קביעת השם "ישרון" לתנועת הנוער.
- הוקע ההסטורי של אותה תקופה מסביר את הצורך שבהקמת תנועת נוער חרדית: ברחוב היהודי השפעת האמנציפציה (זכויות האדם) אשר גרמה לתהליך התבוללות, תחילת הציונות הפעילה בפרט לאתר הצהרת בלפור בסוף מלחמת העולם הראשונה, ברחוב הלא יהודי המשך תנועת החירות מיסודה של המהפכה הצרפתית, המהפכה התעשייתית והשפעת המהפכה הקומוניסטית ברוסיה, זרמים סוציאליסטים מול תנועות אנטלקטואליות ליברליות וסמני אנטישמיות (משפט דרייפוס). הקמת המשטר הנאצי ופעילות הולכת וגוברת של היטלר ימ"ש בגרמניה.

2. בתקופת מלחמת העולם השנייה – השואה – תוך כדי רדיפות הגרמנים נגד היהודים.

- טובי הנוער הדתי הנהיגו את תנועת הנוער ישרון בהנהגה תורנית פעילה של הרבנים וקשר הדוק עם תנועת הנוער של הזרמים הנוספים של היהדות הדתית (אגודת ישראל מחד והמזרחי מאידך אשר בימים אלה – טרום מלחמת העולם השנייה – התפלגו והוסיפו את פועלי אגודת ישראל (עזרא) ואת הפועל המזרחי (בח"ד) אשר שמו לעצמם מטרת עליה לארץ הקודש (פלסטינה דאז תחת מנדט בריטי) והכשרת נוער במסגרות הכשרה אשר הוקמו בין היתר בחבל אלזס ליד סטרסבורג.
- הימים ימי הגירה המונית של פליטים יהודים מארצות מזרח אירופה ומגרמניה ולאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה (אלול תרצ"ט, 9.1939) משפחות רבות התפזרו בערי שדה בצרפת. בני הנוער של תנועת ישרון מצאו את עצמם מנותקים וללא קשר מרכזי. תנועת ישרון עזבה את אגודת ישראל וקבלה על עצמה אידיאולוגיה תורנית ללא זיקה פוליטית. א פוליטיות זו נשארה יחודית לתנועת ישרון.
- בשנת תש"א (1941) נערך ריכוז מדריכים (60 במספר) במחנה הדרכה של מונטינטיין – montintin - במרכז צרפת, אשר באו מלימוז', ליוון ומרטיי – limoges,lyon,marseille - הוחלט לרכז את כל הכוחות לעסוק בחינוך החיים היהודיים של כל בן/בת נוער, כולל פליטים יהודים אשר יצאו ממחנות גורס וריבולט. להוות מוקד קשר ועידוד של ידידות ותמיכה ככל שניתן. "שבת אחים יחד" היה ליסוד מהותי בקשר בין תנועות.
- בתש"ב (1942) קבלו החלטה לעזור לבני נוער אשר ההורים נתחבאו או לצערנו נלקחו למחנות הגרמנים ימ"ש, תוך כדי יצירת מוסדות ילדים. עזרו גם לאחזים לעבור לשוויצריה אשר "אפשרה" לבני נוער לעבור מצרפת לארצם הניטרלית.
- דוקא בתקופה זו החלו להופיע שיעורי תורה בהתכתבות בעריכתו של יעקב כהן ותיאור קליין. שיעורים אלה היו לסם חיים לרבים מבני הנוער היהודי אשר קבלו אותם.
- משך כחצי שנה בשנת תש"א / תש"ב 42 / 1941 פול קליין (משה קסן ז"ל) נהל סמינר לבנות במרסיי במטרה ללמד ולחנך הבנות לתורה ולקבל תפקיד חחינוכי וסוציאלי עם הנוער, להכין מורים ליהדות, גנות וכו'.

- הרקע ההיסטורי של אותה תקופה התאפיין במוכנות של בני הנוער לתרומה לזולת, להקרבה למען הצלת יהודים באשר הם בהכוונה של קבוצת מדריכים ורבניהם אשר הקימו וטפחו את תנועת הנוער ישרון, בשותף פעולה עם ארגון הצופים היהודים ועם תנועת בני עקיבא. שוב דוגמה של "שבת אחים גם יחד" למרות חילוקי הדעות.
- עד כאן העליתי על הכתב ממה שדליתי מדפים ארכיאונאיים. רצוני להוסיף מעט זכרונות אישיים של תקופת השואה. שהייתי יחד עם אחותי טובה שתח' במוסד לילדים פליטים ליד העיר וישי בה גרנו אשר היה אחד ממוסדות אשר הוקמו אז כפי שכתבתי. החינוך התורני שקבלנו שם נכרת בזכרוני – בשבת הלכנו ברגל לבית ספר של הכפר אבל מאד הקפידו שלא נטלטל מחוץ לתחום של חצר המוסד – בפרט בכל הנוגע לעריכת התפילות בקול רם ובמנגינות אשר עוד מתנגנות לי עד היום.

3. מאחרי השואה ועד שנת תש"ל / 1970 – סיום פרק הפעילות החנוכית התורנית.

- למרות הקשיים ואבדן חלק מנוער של ישרון ומדריכיהם / רבניהם, הי"ד, תנועת נוער ישרון התארגנה בתנופה רבתי. נוצרו שני חלקים: ישרון אלף, תנועה לחשיבה מעמיקה בהרכב מכובד של פול קליין (משה קטן ז"ל), תיאודורי פוס – בנו גרוס ואחרים יבדלו לחיים טובים וארוכים, ברנרד פיקר, מרק ברור ז"ל, פרופ' הרב אנדרה נהר ואחיו, ז"ל. ישרון אלף פרסם חוברות ברמה גבוהה, קיים סמינרים וערבי עיון וחשיבה. ברם הדעות "הפתוחות" שלהם לגבי הכיוון האנטלקטואלי של ישרון, בהשפעת החשיבה הליברלית של צרפת "הנאורה", היתה למחלוקת עם חטיבת הנוער והרבנים. ישרון בית, תנועת נוער ישרון – אורתודוקסית לפי תורה עם דרך ארץ מיסודו של הרש"ר הירש זצ"ל קבלה על עצמה את ניהול התורני של בני הנוער – ממשפחות דתיות וממשפחות מתבוללות – כאתגר לחיזוק תורני אליבא דהלכתא, תוך כדי התמודדות בשאלות – יום יום – ובהצלחה. רוב הבוגרים האלה זכו לעלות ארצה ברבות השנים.
- ישרון אלף חדל להתקיים כעבור זמן מה וישרון בית בניהולו של ר' תיאודורי קליין ורעייתו עדית הי"ו במסירות אין קץ ובהכוונה צמודה של הרבנים. גולת הכורת היתה ללא ספק הפניה של הנהלת תנועת ישרון לגאון הרב צבי וינברג זצ"ל אשר הסכים לענות תשובה מפורשת ומפורטת של הדרך התורנית החינוכית הנאותה אשר ילכו בה מדריכי ישרון בכל הנוגע לחינוך מעורב של בנים ובנות במחנות הקיץ ובסניפים. (עייני שו"ת שרידי אש על הנושא). היסוד של התשובה נובע מהאימון הרב שהרב יחס למדריכי ישרון.
- סניפים היו בסטרסבוג, בליאון, בפריס, בניס, ברואן ועוד אשר כולם יחד לא עלו על כ 300 חניכים קבועים, מלבד חניכים רבים בעשרות במחנות הקיץ אשר נערכו מדי שנה בשני מחזורים של חודש.
- ירחון "ישרון" הופיע באופן מסודר, פעילות הדרכתית מסודרת משך חופשות החורף וסמינרים. דוקא בתקופה זו חל מפנה לגבי עמדת ישרון ביחס לעליה לארץ ישראל ולהכוונה חינוכית תורנית לקיום מצות העליה. במסגרת זו אורגנו נסיעות של קבוצות של נוער ישרון על מדריכיו, מספר פעמים, הפעם בשותף פעולה עם תנועת העזרא ותנועת פא"י. הבסיס היה בקבוץ שעלבים!
- הרקע ההיסטורי אשר השתנה לחלוטין בעקבות מלחמת העולם השנייה והשואה האיומה העמיד את תנועת ישרון לפני אתגרים חינוכיים, תורניים וציוניים בנוסף למטרות של תנועת נוער תורנית.
- איך מתיחסים ללמודים כלליים לעומת לימודי קודש? הזרם התורני הרדי תפס תנופה בהשפעת הישיבות – ישיבת חכמי צרפת בראשות הרב חייקין ז"ל תלמיד מובהק של התפ"ץ חיים, ישיבת גטסהיד והמוסד לבנות חרדיות באנגליה בהשפעת הרב אליהו דסלר ז"ל. לאחר מכן השפעת ישיבות מרכז הרב בישראל. שם למדו חניכי ישרון רבים.

לסיכום ולסיום:

- תנועת ישרון בפעילות של כיובל שנים – 3 דורות – היתה לחוליה חיונית ודומיננטית בחינוך בני נוער יהודי של צרפת בשל הליכתה התורנית תוך כדי התמודדות עם בעיות השענת בעולם יהודי ועולמי אשר חלו בו שינויים מהותיים וקיצוניים.
- יורשה לי לומר כי השפעת תנועת ישרון חרגה מעבר לגבולות המקומיים והיתה טריגר חיובי לשלוב תורני חינוכי של בוגריה אשר קבלו על עצמם לרוב תפקידים בחינוך דור המשך, היו לדוגמה של תורה עם דרך ארץ ישראל למופת ומוזל לחיקוי.